

HOOFSUK 4

JAGLUIPERDBEVOLKING VAN DIE NASIONALE KRUGER-WILDTUIN

DIE PERIODE 1902 TOT 1957

Behalwe vir Pienaar (1956) se berekening van 150 jagluiperds gedurende 1955/56, is geen ander jagluiperdgetalle vir die periode 1902 tot 1957 beskikbaar nie. Vanaf die vroegste jaarverslae word slegs vaagweg na die bevolking verwys en uitdrukkings soos “exists, but is very scarce” (Stevenson-Hamilton 1903), “Chitas have never been numerous” (Stevenson-Hamilton 1912), “no noticeable increase or decrease” (Stevenson-Hamilton 1925) en dies meer, is die enigste tipe verwysings na die vroeë geskiedenis van die jagluiperds in die wildtuin. Nieteenstaande die onvoldoende verslaggewing kan dit nogtans afgelei word dat jagluiperds, relatief tot ander roofdierspesies, nooit in groot getalle in hierdie gebied voorgekom het nie. Vervolgens wil dit ook uit die jaarverslae voorkom asof die jagluiperdbevolking hulself redelik konstant gehandhaaf het. Geringe fluktuasies is wel by geleentheid waargeneem (Rowland-Jones 1954), maar dit is te betwyfel of hierdie fluktuasies enige noemenswaardige gevolge of betekenis gehad het.

DIE PERIODE 1958 TOT 1969

Vanaf 1958 is daar van ’n sensusmetode gebruik gemaak om die getalle van groter roofdiere in die wildtuin te bepaal. Dié metode is gebaseer op ’n roosterpatroon van getalbevestiging waarby die hele wildtuin in arbitrêre blokke van 41,44 km² (16 vk myl) elk verdeel is. Elke blok het ’n kode, bestaande uit ’n numeriese asook ’n alfabetiese waarde. Met die waarneming van ’n roofdier word sy bloknommer asook die lokaliteit daarvan in die betrokke blok bepaal. Dit word gedoen deur gebruikmaking van erkende landmerke soos windpompe, damme, riviere ens.

Die nadeel van hierdie metode is dat die waardes wat só verkry word, onbekende duplisering tot gevolg mag hê en derhalwe geen werklike sensussyfer is nie.

Uit die beskikbare verslae is dit duidelik dat die sensusmetode gedurende die eerste ses jaar (1958 tot 1963) met minder oorgawe as die daaropvolgende ses jaar toegepas is. Dit is veral gedurende die laaste periode dat die nadele (gedurige duplikasies) van die spesifieke sensusmetode beklemtoon word, soos weerspieël deur die 3 188 waarnemings van 6 094 jagluiperds gedurende 1964 tot 1969.

Die betrokke sensusmetode vereis derhalwe dat die beskikbare getalle na meer realistiese waardes verwerk moet word. Duplisering wat as gevolg hiervan ontstaan mag, binne perke, as 'n substituuat vir daardie gedeeltes van die park dien wat selde of ooit deur waarnemers besoek word (Pienaar *pers. med.*).

Relatief min getalle is vir die periode 1958 tot 1963 verkry en geen verwerking is daarvan gedoen nie. Hierdie getalle word net so in Tabel 1 weergegee. Die 6 094 jagluiperds wat gedurende 1964 tot 1969 waargeneem is, is verwerk en die voorgestelde bevolking vir hierdie periode word in Tabel 1 saamgevat. Die verwerking van die getalle het daarop neergekom om maksimum en minimum waardes eenmalig in aanmerking te neem en om die gemiddelde vir elke blok daarvolgens te bereken. Die waardes wat só verkry is, blyk 'n realistiese verteenwoordiging te wees, veral as die beraamde 299 vir 1964 vergelyk word met Pienaar (1969) se berekende waarde van 263 vir dieselfe periode. Pienaar (*pers. med.*) beskou sy getal as 'n minimum waarde.

Die beraamde getalle vir die periode 1964 tot 1969, dui op 'n redelike konstante handhawing van die jagluiperdbevolking. Die waardes het van 200 in 1966 tot 'n maksimum van 306 in 1969 gewissel. 'n Bevolking van 253 word vir 1965, 1967 en 1968 voorgestel.

Behalwe vir die bovermelde beramings is Pienaar (1963) se getal van 219 jagluiperds die enigste ander beraming vir die periode 1958 tot 1969.

Dit kan konserwatief aanvaar word dat die jagluiperdbevolking van die Kruger-wildtuin tussen 200 en 300 individue wissel, met 'n moontlike maksimum van 350 jagluiperds. Hoewel hierdie waarde 'n lae digtheid verteenwoordig, is dit geensins onrusbarend wanneer dit vergelyk word met die jagluiperdbevolkings van ander beskermde gebiede nie. Dit wil voorkom asof jagluiperds, onder natuurlike omstandighede, doodeenvoudig 'n relatiewe lae bevolking handhaaf. Indien dit wel die geval is, beklemtoon dit die belangrikheid van verspreide teelgebiede, eerder as om die bevolking van enige gegewe gebied kunsmatig te verhoog.

Tabel 1: Beraamde jagluiperdbevolgings van die Nasionale Kruger-wildtuin gedurende 1958 tot 1969

JAAR	AANTAL JAGLUIPERDS
1958	159
1959	237
1960	152
1961	273
1962	281
1963	183
1964	299
1965	253
1966	200
1967	253
1968	253
1969	306

Vir 'n volledige bespreking van die jagluiperdbevolking elders in Afrika sien Myers (1975) en Wrogemann (1975).

Die toepassing van die kontrole om voldoende beter beskerming aan die roofdiere, veral die jagluiperd, te bied.

In 1958 is daar besluit om van die roofdierkontrole af te sien, maar dit was eers in 1961 dat die beginsel van

DIE GEVOLGE VAN DIE ROOFDIERKONTROLE OP DIE JAGLUIPERDBEVOLKING VAN DIE NASIONALE KRUGER-WILDTUIN

In 1969 het die Parkersaad 34 jagluiperds vanuit Suidwes-Afrika na die Kruger-wildtuin ingevoer.

Kort na die proklamering van die Sabi-, Singwitsi-, Lydenburg- en Pongola-wildreservate en met die aanstelling van Kolonel James Stevenson-Hamilton as die eerste, voltydse opsiener, is daar met 'n roofdierkontrole in die geproklameerde streke begin. Die kontrole was op alle vleisvretende soogdiere, voëls en reptiele van toepassing en is vanaf 1902 gehandhaaf.

Nieteenstaande hulle oënskynlike lae bevolking is jagluiperds nie van die kontrole gevrywaar nie en is meer as 320 gedurende hierdie kontrole doodgeskiet.

Slegs enkele jare na die aanvang van die kontrole, begin Stevenson-Hamilton (1912) reeds op die moontlike nagevolge van 'n volgehoue uitdunning wys, (verwysende na leeus) . . .

“The complete extermination of so grand a beast, I think, be unfortunate”, en in 1913 . . .

“It is always unwise in a wild country to push the destruction of any particular type or types too far”.

Volgehoue druk van buite, onder meer van die pers, maak die afskaffing van die kontrole egter onmoontlik.

Eers teen die middel-vyftiger jare het daar 'n verslapping in die kontrole van jagluiperds ontstaan deurdat hulle slegs gedurende die kalf- of lamperiodes doodgeskiet is (Rowland-Jones 1955). Die daaropvolgende jaar word 'n verdere beperking ingestel deurdat die uitdunning van jagluiperds tot teelstreke beperk is (Rowland-Jones 1956). Pienaar (1956) bevraagteken

egter hierdie sogenoemde teelstreke en beweer dat die hele Kruger-wildtuin as 'n teelgebied beskou moet word. Hy wys op 'n moontlike 150 jagluiperds in die park en pleit vir 'n realistiese toepassing van die kontrole om sodoende beter beskerming aan die roofdiere, veral die jagluiperd, te bied.

IMMOBILISERING

In 1958 is daar besluit om van die roofdierkontrole af te sien, maar dit was eers in 1961 dat die beginsel uiteindelik laat vaar is.

Gedurende die studieprojek is 43 jagluiperds (21 individue) geïmmobiliseer met die doel om liggaamsmasse te neem en massas te bepaal.

In 1969 het die Parkeraad 34 jagluiperds vanuit Suidwes-Afrika na die Kruger-wildtuin ingevoer.

APPARAAT

Daar is van drie apparate gebruik gemaak om jagluiperds te immobiliseer.

Gemodifiseerde Spuitgeweer

Die gebruik van die gemodifiseerde spuitgeweer kan oorweg word wanneer die afstand tussen die operateur en die roofdier slegs een of twee meter is. Dit gee aan die operateur die geleentheid om die loop van die geweer tot feitlik teen die bek van die roofdier te bring. Sodra die roofdier sy bek oopmaak word die verdowingsmiddel ingespuut.

Die voordeel van die spuitgeweer is dat die skok, wat gewoonlik met die afvuur van verdowingspyls oor 'n kort afstand gepaard gaan, hierdeur verminder kan word.

Die nadeel van die geweer is dat die akkuraatheidsfaktor baie van die dier se beweging afhanglik is. Dit bring mee dat die verdowingsmiddel soms te sleg gedeeltelik in die bek van die dier ingespuut word. By een geleentheid het van die verdowingsmiddel in die of van 'n jagluiperd beland en tydelike blindheid vir ongeveer 36 uur veroorsaak met onbekende sekondêre nagevolge.

Cap-Chur-pistool

Die CO₂ aangedrewe Cap-Chur-pistool het die beste resultate in die kwarantynkampe gelever. Die trefafstand van die pistool (ongeveer 15 meter) was van min belang aangesien alle jagluiperds in die kampe binne 'n afstand van 10 meter geïmmobiliseer kon word.